

Első évi folyam.

17. szám.

Április 23. 1865.

Kupeczky János.

1667—1740.

Művészeink nemesak a jelenben nagy számmal tartózkodnak külföldön, hanem fájdalom, ez hajdan is így volt.

Nem tartozom az azok közé, kik a művészetet világpolgári természetűnek lenni állítják. Véleményem szerint ugyanis a művészet különböző ágainak nemzeti, sőt gyakran külön helyi jellege világpolgáriassága ellen szól. Hogy lehetne például olasz, német vagy más jellegű festészet vagy zene, sőt hogy lehetne az olasz, német és spanyol festészetben bizonyos helyhez kötött annyi külön idomu iskola, ha a művészeta népek sajátosságai szerint elkülöníthető nem volna?

A művészet a szép fogalmán alapszik, és nem egyéb, mint a bensőnkre rajzolódott szépnek visszacsugárzása; de a szép fogalma a népek műveltsége, hajlama s izlése szerint annyira változik, hogy tán

e miatt szépészeink a valódi szépnek mint elvont fogalomnak értelmezését mai napig sem tudják adni; a szépnek változó fogalma szerint tehát a

művészetnek is változni kell.

Azonban ha nem is a művészet, de a művészek gyakran kosmopoliták, s ez természetes. Az állatok ösztönüknél fogva oly tájakra húzódnak, melyekben a megélhetés kellékeit fentalálják, s az embert az állati ösztönön kívül a józan ész sugallata is ezt tenni kényszeríti. Így azután a művészt gyakran nem vonzalom, hanem a szükség vándor éltre kényszeríti.

Voltak idők, midőn a hozzánk jövővel a művészekre

nézve kecségető volt, s e boldog időszakban nagy számmal vándoroltak be hozzánk idegen művészek, kik a benszülöttekkel együtt a hon fölvirágzásában közreműködtek. Művészetünk e

kedvező szakai az Árpádok korában 2-ik Géza, 3-ik István és 3-ik Béla, a vegyes házu királyok alatt pedig Róbert Károly, Nagy Lajos, Zsigmond és főképp Corvin Mátyás korszakai voltak.

Nemzeti önállásunk sirba szállásával a művelődés minden eszközeiben hanyatlás állt be; mert a tudomány és művészet csak oly nemzetnél virágozhatik, mely a hatalmat kezeli. A hatalom azon terbélyes fa, mely kiterjedt ágaival s enyhe árnyékával a muzsákat fedi s ápolja, s hol ez ápolás hiányzik vagy mostoha, ott a muzsák nem vesztegelenek. Német alföld kivételével nincs rá példa hogy a nagy tömeg pártfogása a művészet fölvirágzását előidézte volna.

A mint megszüntünk önállóknak lenni, a művészeknek hozzánk bevándorlása nemcsak megszünt, hanem még a mi művészeink is kivándoroltak tőlünk. Honunkból kiment művészeink közül a legnagyobb contingens német szomszédainknak jutott, kiknél korunkban sem találunk nagyobb várost, melyben a művészet valamely ágát gyakorló honfiaink ne tartozkodnának.

Tőlünk elszakadt e derék honfitársaink öntelenségünk ugyanannyi bizonyítványait képezik.

A külföldre vándorolt művészek tevékenységüket szülőföldüktől vagy egészen elvonták, vagy csak kis mértékben szolgáltak honuknak és nem egy jeles művész származott ki tőlünk, kinek műalkotásait nálunk hiába keressük.

Pedig mindezen művészek műtörténetünk kiegészítői. Ha másutt laktak is, származásukra büszkék, ezt nem tagadták meg, s az idegenek közt a magyar név becsületére közreműködtek. Magyarok maradtak ők, mint azon társaik magyarokká lettek, kik boldogabb viszonyok közt hozzánk jöttek volt.

Ha művészetünknek hü képét akarjuk adni, és ha pótolni kívánjuk azon ürt, mely sok hirneves honi művész alkotásainak köztünk hiányzása miatt műtörténelmünkben létezik, úgy mulhatlan kötelességeink közé tartozik, hogy idegen földön elhalt művészeinket megszerezhető műveik behozatala által utólagosan meghonosítsuk.

Azon hirneves művészek közt, kik tőlünk a külföldre kiszakadtak, az 1667. évben Bazinban született és 1740 évben Norinbergában meghalt *Kupeczky János*, kinek önkezű festménye után Vogel által metszett arcképét ezennel bemutatom, a legkitünőbbek közé tartozik.

Tanulmányaimat, miket e jeles művész érdekes és változatos életfolyama s művei körül tettem, maga idejében önálló műben bemutatni szándéko-

zom. Jelenleg csak honunkban létező néhány művéről akarok szólni.

Kupeczky művei honunkban ritkák. Szülővárosában Bazinban az evang. egyházban Krisztus a keresztfán, — a városháza tanácsteremében pedig arcképe látható.

Mi módon jutottak e festmények a művész szülővárosába? nem lehet meghatározni, miután életírásában, melyet barátja, a zürichi Füeszi János Gáspár a művész halála után adott ki, nyomára nem akadunk, s ez életírásból nem derül ki, hogy Kupeczky honában mint kiképzett művész dolgozott, vagy csak megfordult-e? Fivéréi azonban Bazinban éltek, kikről végintézetében is megemlékezett. Özvegye, ki az őskori Helkia leányának, Zsuzsannának előnevét erköltestisztasága nélkül bírta, mivel elhunyt férje végintézetileg őt csak 6000 frt tüke kamatainak élvezeteiben részesíté, Bazinban lakozó testvéreit s ezek örököszeit pedig általános örökösieül tette, a végintézet megsemmisítését a hatóságnál kieszközölte. Lehet, sőt valószínű, hogy testvérei a művész hagyatékában mégis részesültek, s a kérdésben forgó két festmény ezek által jutott Bazinba, hol a kitünő művész emlékezete iránti kegyelet azokat az enyészettől megmentette.

Nemzeti muzeumunk Kupeczky ecsetéből két arcképnek van birtokában, melyek közül a Nagy István pestmegyei törvényszéki elnök által 1846 évben adományozott, Kupeczky saját arcképe gyanánt mutattatik; azonban ez állítás valótlansága eléggé kiderül, ha az arcképet a Vogel-féle metszés ide mellékelte másolatával egybehasonlítjuk.

A hg Esterházy-képtárban, melyet a nagylelkű főúr nemes elhatározása után most már sajátunknak nevezhetünk, Kupeczky ecsetétől egy férfi arcképet találunk.

Bécsben a mult évi inség enyhítésére főuraink belépti díj mellett nyilvános műtárlatot rendeztek, melyben Kupeczkytól Rákóczy Ferenc fejedelem arcképe volt kiállítva. Névszerint melyik magyar főúr birtokában legyen e mű? ezt határozottan nem tudom.

Azon Kupeczky-féle művek lajstroma, melyek magyarok birtokában vannak, tudtommal a fentebbiekkel ki van meritve. Ez valóban kevés, ha azon végnélküli munkásságot tekintetbe vesszük, melyet a művész 63. éves életének utolsó percéig kifejtett, s azon nagy számú darabokat vizsgáljuk, melyeket ez idő alatt festett.

(Vége következik.)

Ormós Zsigmond.

Chinchilla herceg.

(Beszély.)

Jókai Móról.

(Vége.)

Lenn a Manzanares partján már sárga virág lepi a mezőket, piros virág a fákat, mintha sárga hó, piros hó hullott volna; fenn a Guadarama-hegyeken még hópelyheket szítal a szél.

A temető is fehérbe van öltözve még, közepén a fekete márványsírbolt. Fekete ház fehér mezőben. Ez a halál heraldikája.

Csak egy nagy jegenyefa a sírbolt mellett, áll, mint felkiáltójel az iratlan lapon, mely égbe kiált, a lábainál nyugvó haláláért.

A szél táncol a hómező felett.

Talán nem is szél az? ki tudja mi az? Talán a tetet elhagyott lelkek mozgása az? a kik megindulnak a port felkavarni, óriás oszloppá alakítva az égig felvinni, régi szerelmüket az elveszett porhoz meg nem tagadhatva, s ott minden atomjával, porszemével csókolóznak, ölelkeznek annak az édes anyagnak, mely őket annyi földi örömmel töltötte el egykor?

Talán a meleg nyárszaki szellő, a szerető szívek ábrándos lelke, mely most is szeret még virágok illatában bujálkodni, gondatlan ifju lyánkák csipkekendőit meglebbenteni, fehér keblek havát egy elszabadult hajszállal csiklandani?

Talán a forró délővi szél azoknak a lelke, kik kielégítetlen hagyták el a világot, vágyakkal, miket az élet nem töltött be, s most visszatérnek a hő szomjtól, mit magukkal vittek, s feliszszák a föld teremtő nedveit.

Talán a hideg északi szél a büszke nagyuraknak lelke, a kik boszankodnak azért, hogy a jobágy nem süvegel, midőn poraikat megtapodja, s zárt vetnek földekre, vizekre, a mik nem nekik adóznak többé és letépik a fák gyümölcseiből a dézmát, a mit nem nekik hordanak többé.

S tán az a szél, mely üditő esőekkel áztatja a földet, nem más, mint azoknak a magas szellemeknek szent szövetsége, a kiknek csak egy gondolatjuk volt életükben: a népek boldogítása, s e gondolat még most is hiven kíséri őket, s visszaidézi hazájuk határaihoz.

És mikor a rettenetes vihar neki zendül, az erdőirtó, a tengerkavaró fergeteg, a láthatatlan lények legérezhetőbbike, az talán egy egész szellemtábor, mely engesztelen maradt gyűlöletét a föld lakóival megéreztetni?!

. . . Ki az éjféli pusztaságban a levéltelen je-

gyene ágai között zengesz, mint távoli orgonazugás hangja, talán te vagy az: remegő, szerető, megölt asszony lelke? ki hópelyheket szórsz az utra, hogy a sírodat kereső kedves nyomra ne találjon, mely sírboltodhoz vezet, a hol gyilkosaid várnak ő reá is, szomjas fegyverekkel?

A szél hordja a Guadaramán a hópelyheket.

Első éje még, hogy Palomba hideg szállásán alszik. Gyilkosai ott virrasztanak mellette.

A boszu és a gyalázat égő pirja nem engedí érezniök, milyen hideg van!

A sírbolt előtt ég a halottnak gyujtott örvilág; ére fáklyaserpenyőben a vérfényű ciprusgyanta, melynek lomha füstjét kanyargatva kapkodja el a szél, néha beveri a rácsajtón keresztül, eltöltve a kriptát nehéz, kebelfojtó illattal.

A kriptán belül élnek, de nem beszélnek.

Három férfinak egyformán dobog a szíve, egyformán sebesen. Mindhárom egy tárgyról gondolkodik, s a mit kezében melengét, az is egy gondolat: a kard markolatja.

„El fog jönni; bizonynyal el fog jönni ide.“

A vakmerő, ki kedveséért lóháton utána úszott a saracen hajónak, nem fog romegni ellensége kriptájánál is megjelenni, arra a hirre, hogy szerelmét oda tették le; s a ki ugy emlékezik a remegő alakra, kit a hullámok közül mentett ki, s aztán nedves haját lehelletével szárítá fel: el fog jönni, hogy most lehelletével melegítse fel azt, a kit egyszer öelve, soha többet elfeledni nem lehet.

El fog jönni, meg fog jelenni itt!

És akkor neki is meg van vetve már az ágya.

Egy koporsóba jut mind a kettő.

Legyen nekik, a hogy kívánták.

Az idő éjfélre jár már; a szél egyre haragosabban üvölt; majd-majd eloltja a gyanta-mécs lángját. — Alig hallani egyéb hangot tőle, ugy zeng a közel erdő lombtalan ágaival.

Egyszerre aztán elcsendesedik, mintha aludni ment volna minden lélek; a kakasok éjfél utánra szólnak lenn a faluban. Kisértetek takarodója ez.

E rögtön beállt csendben ugy tetszik a három lovagnak, mintha valami más is dobogna még, mint a rossz lelkiismeretű szívek.

Paripadobaj az.

A felhős félhomályban, melyet a fátyolos hold

arca derenget, egy lovag közelit a temető kerítésé felé. A kapu tárva van; bejöhet rajta.

Ott leszökik paripájáról s megköti azt kantárjánál fogva a kapu kilincséhez.

Arcát átvetett köpenye takarja félig, széles karimájú kalapja mélyen homlokára van nyomva; mellette hosszú fekete toll lebeg.

Itt jön a Chinchilla herceg!

A szél egész úton süvölté fülébe: „oh ne jöjj, oh ne jöjj!” most aztán, hogy már megérkezett, az sem suttog többet, mintha el volna telve örömtől, hogy ily közel éri őt a holt nő fekhelyéhez; mint-ha kívánná, hogy maradjon hát örökre itt.

A keresőnek könnyű rátalálni a légyott helyére. Ott a fekete ház a fehér mezőben; s előtte ég a halottak örvilága.

Egyenesen feléje tart s midőn a sirbolt ajtajához ér, ott térdére leroskad, s fejét a rácsozat aranyos cifrázatára nyugtatja le.

„Oh Palomba, kedves Palomba!”

A sirbolt-ajtó befelé nyilva feltáru, s a sötét üregből három férfi lép a magányos látogató elé, meztelen kardokkal kezeikben.

„Hozott Isten, Chinchilla herceg!”

Az éjféli látogató felszökik helyéből.

— Lássuk hát, kit hinak Chinchilla hercegnek?

kiált don Calatayud, s három kard hegye szegül a lovag szíve felé.

A Chinchilla herceg letépi magáról köpenyét s elhajítja a hóra.

— A király! — rebegik ketten, perenyi megdöbbenéssel.

— Transtamare Henrik! kiált haraggal don Calatayud. Annál jobb!

S azzal mind a hárman egyszerre rá rohannak.

A király kirántja kardját, s megkezdődik a bősztült viadal. Hárman egy ellen. Három bántott büszke férfi egy meglepett, megriasztott ellen. A kardok ádáz csengése viszhangzik a temető magas falai között. Nincs ember, a ki segítsen a megtámadottak!

De a viadal alatt újra feltámad a szél, mintha a kardcsattogások verték volna fel álmából s ujult dühvel tép, üvölt, zilál s belevegyül a harcba.

Előbb sűrűek a kardcsattogások; később mind egyre ritkulnak, utoljára csak két csókolódó acél zenéje hangzik; végre elnémul az is.

A fehér mezőn csak egy alak marad állva, a többi lefeküdt.

Az újra támadt szél a viadal közben a három támadó lovag szeme közé hordta a hópelyheket, s a király megölte mind a hármat.

P u s k i n b ó l.

A vágy hívott távol hazádba,
El innen, el! bús — hontalant.
— Oh, ez örök perc édes átka! . . .
Könyemtől ázott lenn a hant.

Dermedt kezem lángerejével
Gondoltam — visszatartalak.
Sóhajtvá: ah! ne végezd még el,
A búesu kinyját szép alak!

Keserves csókom megszakítva,
Elvontad édes ajakad.
„Száműzés éje mért boritna?
Szárnyad jobb hon felé ragad!”

Mondád: — „oh, kedves, ott az égnek
Örök-tiszta sugára van;
Ott csókjaid majd újra égnek
Narancs-liget hús árnyiban.”

De jaj, hol az ég leborulván
Íve örök-kéken ragyog,
Hol szirt alatt pihen a hullám —
Utolsó álmod alszod ott.

Keserved és szépséged fénye
Innen a sírba lebegett,
Eltűnt az új csók szép reménye,
De esküszöm, téged követ,

Zilahy Károly.

A l d u n a i k é p e k.

VI.

(Török nevű szerb helység. — Még egy pillantás Ó-Orsovára. — A török vár belseje. — Bemenet a Vas-Kapuba. — Határörök szirt teletjén s szirt alatt. — A forrongó Duna.)

Ó-Orsova partjáról a tulsó oldalon, a Dunának meglehetősen lejtősséggel tartó hegyek aljában, igen kellemes vidéken pillantunk meg egy *Tekke* nevű szerb helységet. *Tekke* török szó s zárdát jelent.

Magából a casinós helységből csak egy sor szép fehér házat láthatunk, mert a többit elfödik szemünk elöl a víz pereméből kiemelkedő s dúslombozatu fákkel benőtt homokdombok. A falu háttérében

csekély lejtősségű tengeri-földek területnek el egész azon erdők széleig, melyek a hegyeket gerincökig beborítják. Ezen mosolygó tekintetű falu itt a zöld természet ölen, művelt földektől környezve, kellemes ellentétet képez azon ronda vityillócsoporthoz, melyeket Orsován felül láthatni.

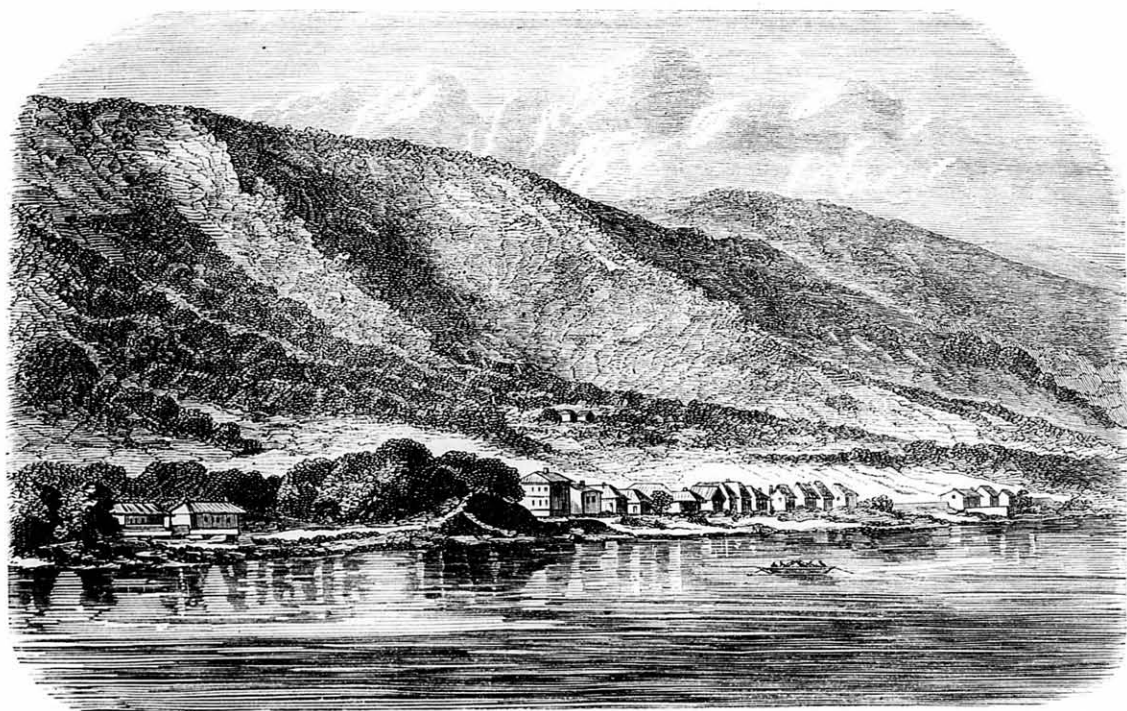
Orsova házkapui jókor este záródnak be s ilyenkor az utcákon már senki sem lézeng, melyek világitása ugy is a minden világosság kutfejére van bízva. A nap lenyugta után csak a csapszékekből hallhatni még zajt, hol a matrózok dözsölnek, kiket cigány asszonyok mulattatnak néhány krajcárért táncuk és énekükkel.

Orsova a folyam mentében meglehetősen hosszúra

nyílt csarnokokban végződnek, hol török katonák heverésznek, kipihenve az éji őrökös fáradoalmait. A vár falai közül ég felé emelkedő, veres téglaközből épült karsu minaretteteket valami berlini gyáros fantáziája nagyon könnyen nézhetné gyárkémenyeknek.

A váron alól kezdődik a bemenet az ugynevezett dunai *Vas-Kapuba*.

Az ut itt mindinkább a hegyek s a folyam közészorul s számos helyen látszanak rajta a dühös orkánok nyomai. A viharok által összehordott homokdombok, a hegyek ormairól leszakgatott s alázuhintott szikladarabok s a derekukban kettétört fatörzsek, mik mind a mélységben torlódtak össze,

Tekke helység, Ó Orsova átellenében.

nyulik, s őrjáratokkal nemcsak utcáin, de még utolsó házaikig is találkozhattunk; ezek azonban nem annyira az országut, mint inkább a folyam fölött őröködnének s úgy látszik, hogy legjobban a szerb és oláh csempészekre leskelődnek.

A parttal párhuzamos vonalban futnak egy oldalon Uj-Orsova várfalai, s ha felkapaszkodunk egy szirt tetejére, a bástyákon túl belé pillanthatunk a vár belsejébe is s ekkor az kevésbé látszik költőinek, mint távolabbról, mindazáltal nem tagadhatni, hogy a vár belseje is eléggé érdekes látványt nyújt, kivált a jobb partról tekintve. Az ott levő épületeket roppant nagy fészerekhez hasonlíthatjuk, melyeknek a kertre néző oldalaik

nem egy helyen gátolják a továbbjuthatást.

Az út egyik csavarodásánál a hegy egyik szirt, tömbje bástyaként tolul előre, s ennek megegyeztetett s karfával védett ormán ott látszik a határőr könnyű fakunyhója, melyhez az országutra függőlegesen ereszkedő fal dacára falajtörjén feljuthatni, mely természetes lépcsőzethez, s aztán a sziklába vágott ösvényre vezet. A szirt tetején levő szűk tér szélén kis, szalmából készült: *faköpönyeg* (fából vaskarika!) van az őr számára, alkalmasint a nap heve ellen, de ez — úgy látszik — a széllel nem igen képes dacolni, ha az a folyam felől dühöng.

Mily szomorú az élet oda fenn! Valóban azok a szegény katonák, kik ott órákig, napokig, hetekig

küzdenek az idő viszontagságai ellen, hófuváskor, esőben, melegben, vagy az orkán dühöngésekor: igazán nem kevésbé hősek, mint azok, kik lelkesülten s a harc zajától megittasodva rohannak az élethalált osztó tűzbe.

Másutt meg a sziklafalak tövében, egészen a víz szélén, csak néhány arasznyi térre vannak az örök kiállítva, hol még gunyhót sem építhetni számukra, mert ha csak egy lábnyira emelkedik is a folyam fölszine, hullámai elsöpörnék azt. Ilyen helyeken az ör állomásán a földbe szúrt karók hegyéhez zöld galyak vannak erősítve, talán hogy árnyékot tartsanak, de még valószínűbb, hogy

az ide-oda szimatoló csempészek elöl elrejték az ört.

Orsova alatt a Duna hullámai, melyek oda fenn a szorosnál még átlátszó zöldek valának, zavarosak s forrongók kezdenek lenni s a meder közepéből már itt-ott egyes elszigetelt szirtek tünedeznek elő. A szerb parton a meredek lejtők teljesen erdővel vannak benöve, melyeknek egyes fái egészen a folyamnak vereses sziklával szegélyezett partjáig érnek le, míg az átelleni oldalon az utat képező töltés némely helyütt előfokféléket képez, melyeken megtörik a fejedelmi folyam áradata, hogy tovább annál nagyobb erővel s gyorsasággal fusson.

A Zsigmond által alapított sárkányrend.

Már szent István korában létezett hazánkban egy lovagi rend, t. i. a szent kereszt lovagjaié; ezek közé tartozott többek közt Imre herceg is, s azért látható több régi festményen a nyakáról aranylánccon lefüggő kereszt, s szintén palástja jobb részén is a megváltás szent kinjelét láthatni.

Midőn Henrik császár visszavezette az elkergetett Pétert, a kibékülés jeléül több német urat a magyar szent kereszt s több magyar urat a német sarkantyú-rend vitézeivé avatott.

S ettől kezdve fenmaradt hazánkban e két rend jó ideig; mert mind Péter, mind I. Endre s szent László is avattak kereszt- s aransarkantyús vitézeket is, mely utóbbi rend címe tetszett a lóra termett s lovon élő magyar nemzetnek.

Szent László sok jószággal gazdagította a szent kereszt-rendet, s így tagjai bár nem voltak papok, szent szellemi egyesületet képeztek, azaz oly lovagi rendet, minők később a templomos s ródusi rendek voltak. Több író szerint a sok Szt.-Kereszt, Keresztes s Keresztúr falu a szent keresztrend lovagjaié volt, de szerintem neveik abból is eredhettek, hogy a köpönyegükön szintén keresztet viselő templomosok s ródusiak birtokai lehettek.

Szent László a szent kereszt vitézei védszentjéül szent Györgyöt választá ennek képe volt látható zászlójukon is, mely alatt a királyi dandárral harcba mentek.

A szent kereszt vitézei egész Zsigmond koráig fehér mezőben himzett vörös keresztet viseltek öltözeteiken.

Az aransarkantyús rendet is többeknek adta Zsigmond, nevezetesen Resti Marino ragusai rettórét (városfőnököt) avatta fel e rend vitézévé, hálálja jeléül, a megváltó izzadási kendője egy darabjéért, melyet a ragusai tanácstól kapott ajándékban.

A második nejével, Cillei Borával tartott fényes nászünnepek alkalmával, a szent keresztrend védnöke, a sárkány fölött diadalmaskodott szent György tiszteletére alapított sárkány-, szent kereszt- s aransarkantyú-rendeket egyesíté, mert e rend kettős aranyláncból áll aranykeresztel, melynek végén felfelé görbülve emelkedő s szájában sarkantyút tartó sárkány volt.

A keresztben „O quam misericors est Deus“ s rezsut „Pius et Justus“ szavak voltak olvashatók.

A rendet alapító okmányt 1408-dik december 12-én adta ki.

A külföldiek csak a sárkányt, a magyarok a keresztet is viselhették.

A rend lovagjai csak valóságos vagy volt országházlósok lehettek, bármikor szabadon mehetek be a királyhoz s legtitkosabb tanácsában is részt vehettek; villongásaikra nézve saját törvényszékekkel bírtak, mely öt rendtagból állt, s ha ezen törvényszék ítélete megerősített a király által, rögtön végrehajtott.

Első lovagjai a következők voltak: *Lazarevics István* szerb despota, *Cillei Armin* zagoriai gróf s fia *Fridrik*, *Gara Miklós* nádor, *Stibor* volt erdélyi vajda, *Tamásy János* s zanthói *Laczko Jakab* erdélyi vajdák, *Maróthy János* macsói bán, *Ozorai Fülöp*, a csizmadia atyától származó szörényi bán, (banus severinensis), *Széchy Miklós* tárnok, *Zéchenyi Konya Simon* kir. kincsmester, *János corbáviai* gróf, főtárnok, *Alsáni János* főasztalnok, *Lévai Cseh Péter* főlovászmester, *Cháky Miklós* volt erdélyi vajda, *Bessenyei Pál* s *Péchy Pál* volt horvát-dalmát bánok, *Nádasdy Mihály*, a székelyek grófja, *Perényi Péter* mármarosai főispán, volt székely gróf, *Perényi Péter*, a főkancellár titkára, *Csapay János* s *Gara János*, a nádor fia.

Noha Zsigmond az alapító okmányban azt mondta, hogy intézkedni fog arra nézve, hogy a rend örök időre fenmaradjon s fényes legyen, minden király által koronázásakor felvétessék s megerősíttessék, s ugyanakkor többeknek ajándékoztassák; nem sokáig állt fenn, mert csakhamar elvesztvén becsét az által, hogy Zsigmond Nürenbergában az általában megvetett *Drakul Vlád* oláhországi vajdát lovagjává avatta, már *Albert* sem ujtá meg koronázásakor s nem is nevezett új lovagokat, s a mint ő rövid idő múlva élni megszűnt, a ha-

lála után támadt belzavarok közt elenyészett s nem is alapított többé újra, de az aransarkantyú-rend az újabb időben ismét életbe lépett, s még most is szokás, hogy a király megkoronázásakor többeket aransarkantyús vitézekké avat.

Ily aransarkantyús vitéz többek közt az V. Ferdinánd király koronázásakor azzá avattatott, 1861-ben köztiszteletben állott, volt aggastyán kun képviselő s egykori kis-kunsági kapitány, *Illésy János* is.

Remellay Gusztáv.

Uj-Yorkból Uj-Granadába.

(Folytatás.)

III.

Későn este indulva ki Kingstonból, már másodnap megérkeztünk *Aspinwallba*, innét Panamába utazandók a vasuton, mely a mexikói tengeröbölt összeköti a csendes tengerrel. Mig a podgyász, árusat kirakatott a hajóból, természetesen néhány órai idővesztésbe került, s így az utasoknak elég alkalma volt a különben nem igen nagy és felette kevés kényelemmel kínálkozó várost megnézhetni. — Szabadságot veszek itten magamnak ezen rendkívül fontos vasutvállalatot az olvasóval oly terjedelemben megismertetni, a mint a vállalat nagysága valóban meg is érdemi. Mert megvagyok győződve, {nehezen lehetne előmutatni a polgárosodás történetében vállalatot, mely oly kevés idő alatt oly hihetlent vitt volna végbe, mint a *Panamai vasutársaság*, s annyi bizonyos, hogy iparvállalat nem létezik a földtekén, melynek kilátása lehetne oly óriási jövőre, mint épen ezen vasutnak. A világ kereskedelmi érdekének egyik legfőbb előmozdítója lévén ezen vállalat, úgy vélem, nem teendek rossz szolgálatot, ha történetével egy kissé bővebben megismertetem a magyar közönséget.

Ha a földképre tekintünk, minden államböleség nélkül is át kell látnunk, hogy geográfiai fekvésénél fogva a panamai földszoros egyik legfontosabb — tán positive legfontosabb — kereskedelmi pont az egész világon. Ezt át is látták századok óta az okos és előreszámító egyének, s kivétel nélkül meg voltak győződve, hogy egy csatorna, következő út, vagy vasut minden álmokat felülmúló beruházás volna, mert a világkereskedelem ütere itten fog okvetlen összpontosulni. Azonban a sziklahegyek, a rémséges posványok, az átgázolhatlan öserdők és bózotok, a miriádni mérges csuszómászok, fenevadak és rovarok, s a folytonosan dühöngő sárga és posványláz mindenkit elrettentett

ily vállalattól. A helybeli kormánytól várni mitsem lehetett, mert pénze és alkotó képessége nincsen, de mégis annyit tón az uj-granadai kormány is, hogy időnként a művelt világot felhívta, hogy venne már tekintetbe kereskedelmi érdekét, s tenne valamit a szorison. Az angolok érdeklődve néztek a vállalatra sokszor, s számtalanszor próbálkoztak, de a helyiség képzelhetlen akadályai mindig hátrálni kényteték őket. A franciák kétszer fel is mérték a szorost, s szerződést kötöttek a helybeli kormánnyal, de mikor a költségvetésre jött a sor, s ez milliókra rugott, határozottan és végképen visszavonultak.

Végre Oregon és Kalifornia az Egyesült amerikai államok birtokába került, s az örökösen bolygó és vándorló yankee, — kinek most fontos tendői lettek csendestengeri új birodalmában — nem tűrhette, hogy ezer és ezer mértföldet utazék rengetegeken és sivatagokon át, s veszélynek legyen kitéve, mik forgalmát és haladását gátolják. Azért már 1848-ban a congressus három gőzhajóvonalt állított fel szokásos bőkezűséggel, melyek egyike Uj-York és Aspinwall (akkor Chagres vagy Colvu még), másika Uj-Orleans és Aspinwall közt lépett életbe, összekötetésben a harmadik vonallal, mely Panama és San-Francisco közt a Csendes-tengeren tartotta fenn a közlekedést Mihelyt ezen vonalok életbe léptek, Aspinwall Vilmos, Chancey Henrik és Stephens János uj-yorki polgárok társaságba lépve, elhatározták, hogy a földszorison vasutat építenek. Rögtön szerződésre léptek az uj-granadai kormánnyal, megkezdték a vasut építését 1849-ben, s már 1854-iki jan. 27-én az első gőzmozdony akadály nélkül átszállított 1700 utast egyik tengerről a másikra, s a mű átadatott a közlekedésnek három uj-yorki polgár akadályt nem ismerő, és kitartó erélyessége foly-

tán, mely művet Anglia és Franciaország nem volt képes soha életbe léptetni, mert leggazdagabb vállalkozói mindig belefáradtak a vele öszveköttött nehézségekbe.

A vasutársaság egyik szelleműs mérnöke, Otis Ferenc nemrég kiadta nyomtatásban naplóját, s valóban az ember nem győzi eléggé csudálni, hogyan és miként képes ember annyit szenvedni és annyit

tűrni, mint türtek és szenvedtek azok, kik különösen az első évek alatt vezették a vasut építését. De hogy némi fogalmunk legyen a vállalatról, csak azt kell megjegyeznünk, miként a társaság China, Afrika, Hamburg, Marseille, Nápoly, Liverpool, Dublin és Uj - Yorkból szállította a helyszínére minden napszámását és kézművesét, s az élelmi szereket szintén Anglia és Éjszak - Amerikából az egész sok ezerre rugó munkássereg számára. Sokszor 7 — 8 ezer beteg volt egyszerre a napszámások közt, s egyszer 8 holnapig megakadt az egész munka, mert a dolgozók fele elhalt, egy része szétfutamodott, s a többi kórházakban feküdt.

Ekkor a társak egyike, *Stephens* személyesen ment a helyszínére, hogy új lendületet adjon a vállalatnak, de alig érkezett oda, ő is elhalt a sárgalázban; de életben maradt két társa mégis felépítette a vasutat, mely összesen csak 47 angol mértföld, s 11,125,232 dollárba került, s jelenleg levonván a rendes, s pedig igen jelentékeny

fentartási költségeket, évenként közel 4 millió dollár tiszta jövedelmet ad.

Sokan, — sőt még tekintélyes amerikai és angol kereskedők is — azt képzelik, hogy ezen halatlan és csudálatos jövedelmet egyedül a Kaliforniai közlekedés okozza. Ily vélemény azonban nagyon hibás és felette téves képzelődéseken alapul, mert a vasutársaság hivatalos és nyomtatott

kimutatása szerint, Kalifornia csak parányi részecskével járul a Panama - vasutársaság óriási üzletéhez. Kaliforniaiának ugyanis csak valamivel több mint $\frac{1}{2}$ millió lakosa van még, s míg Közép - Amerika $2\frac{1}{2}$, Mexikó $8\frac{1}{2}$, s nyugoti Dél - Amerika mintegy 20 millió lakossal van szakadatlan gőzhajó - közlekedésben, addig Kalifornia a távolban alig 600,000 lakossal áll csak.

Azon 20 millió dél-amerikai lakos kereskedelmi forgalma azelőtt mintegy 60 millió dollárra rugott évente, de természetesen az egész kereskedés vitorlás hajók által történt, s csaknem kizárólag Angliával. — Jelenleg a vasut számos más gőzhajótársaságot

léptetett szükségképen életbe, olyannyira, hogy most Panamából és Aspinwallból — mint a vasut kiinduló pontjaiból — az egész amerikai kontinensre és a szigetek minden kikötőjébe el lehet jutni egyenesen és gőzhajón; s el lehet jutni gőzhajón Európa minden nyugoti kikötőjébe is, úgy Japán, China, Kelet-India és Ausztráliába is. Mind ezen kereskedelmi könnyűség oly lendületet adott

Határőrök a szirt telején, Orsova mellett. (Lásd szövegét a 260. lapon.)

az üzletnek ezen spanyol-amerikai országokban, hogy jelenleg a vasut segélye által egyedül Uj-York város több mint 60 millió dollár évi forgalommal van érdekelve ezen államokban, melyeknek 1849 előtt összes kereskedelmi forgalma az egész világgal alig rugott 60,000,000-ra.

Ennyit átalán ezen fontos vasutról, s most említsük meg, hogy Aspinwall város a vasutársaság első alapítója, Aspinwall János tiszteletére neveztetett így el. A város szigetre van építve, s felette mély, posványos fekvése miatt egész éven át egészségtelen. A pénzszerzési viszketeg mindamelllett sok embert egyesített, s a város virágzónak mondható; sok csinos házzal és nyilvános épületekkel van ellátva, s számos megrakott bolt és csinos kényelmes vendéglő létezik utcáin. Ezentul a számos angol, amerikai, spanyol és francia gőzhajó- vagy szállító-társaságok nagyszerű rakházakkal és gépgyárakkal vannak ellátva, üzletök kiterjedtségéhez képest, s természetesen igen sok munkást és kézművest foglalkoztatnak, s így élénkséget idéznek elé a különben oly sorselátkozta temetőben, hol ugyszolván az egész tér azon munkások holttetemeiből emelkedett napszínre, kik a vasutat építették.

Az utasoknak rendesen elég ideje van a városban körülnézni, s rendesen csak akkor gördül ki a raktárból a vonat az utca közepére, mikor mindenki

már bőségesen unni kezdi magát; s még ekkor is kétszer harangoz a mozdonyvezető, mielőtt elindul, mikor aztán egy 2 mfnyi hosszú töltésen halad át, átláthatlan posványok és ingoványok közt, hol aligátorok és számos más vízi szörnyetegek hemzsegnak, sokszor a sinhez néhány lépésnyire sütkérezve a napon, mitsem törődve a sivitó mozdony és tova robogó vonat közellétével.

Határőr a szirt alján, Orsova mellett. (Lásd szövegét a 260. lapon.)

s egészen is elzárhatók esős időben, a nélkül azonban, hogy a friss levegő vagy légvonal és szél szabad hatása gátoltnék. Az ühelyek nádkar-székekből készítvék, melyek szintén hűvesek, s nem zárják ki a légvonalat alólról és oldalról, mint a más szövetből készített pamlagok.

(Folyt. köv.)

Xantus János.

Vadász- és uti képek Spanyolországból.

Santjago de Egeä barátom Murciában furcsa egy fickó; a legjobb andaluziai hátaslovakat tartja, a nélkül, hogy valaha egyre is fölülne; francia lapokat és regényeket rendel meg magának, annak dacára, hogy e nyelvből egyetlen szót sem ért; megveszi a legujabb operákat és pompás zongorájára rakja a nélkül, hogy hangjegyet ismerne vagy zongoráznék, és belevegyül a fiatal emberek társaságába, hogy így kevésbé föltűnő módon tesse a szépet a deli hölgyeknek. — Dacára mindennek — özvegy létére — még nem talált második nőt, ki magát rá szánta volna, hogy az én Sancho Panza barátomat — (de la Triste Figura lovagnak fegyverhordozójához hasonlósága miatt kapta tőlünk e nevet) — kezével boldogítsa. Természetesen a mi barátunk hatalmas Nimród is, noha mindeddig annyira üldözte a sors, hogy egyetlen tengeri nyúl elejtésével sem kérkedhetik.

Általunk többször felszólítva, Sancho Panza végrevalahára elhatározá magát a Sierra de Segurába velünk teendő vadász kirándulásra. Ezen erdődús hegységben neki mezei laka s terjedelmes földbirtoka van, s mivel házába akartunk szállani, barátunk kísérte ránk nézve kétszeres érdekű volt.

Egy szép májusi reggel mindössze öten átlovaglánc a mór hidon, mely merész ivekben a Segura vizén átfeszítve, Murcia városát a folyam jobb partjával összeköti. Mire a hidhoz értünk, a fölkelő napnak első sugarai már megaranyozák az előttünk fekvő kopasz Sierra de Espuna legmagasb csúcsait.

Murcia, ez oldalról nézve, tökéletes festői képet nyújt; nemesi őspaloták, köztük az érseké, egy félig romladoszt épület, és az, melyben azelőtt az inquisitiónak székhelye volt, a város előtt szép homlokzatot alkotnak. Egész a hídig gyönyörű sétány készült és ezen gyülekezik össze esténként az előkelő világ. A hidról továbbá pompás kilátás nyílik a termékeny Vega — vagyis Huerta-ra, melynek Murcia a maga gazdagságát köszöni.

A mondott reggelen a messze völgy még sűrű ködben úszott, melyből csak a datolyapálmák koronái, zöld szigetkéhez hasonlóan, emelkedtek ki. Az ódon mór vár is — Castillo del monte agudo —, mely kopasz és csak lábánál aloeval és kaktussal benőtt sziklán trónol, és mely Murciától egy órányi távolságra a termékeny völgy mentében fekszik, merészen emelé fejét a köd közül a sötétkék égbolt felé.

Száz meg száz számmal találkozánk, a melyek

a Vega s a környékben fekvő Campo termékeit vitték a piacra. Leginkább zöldség-, gyümölcs-, káposzta-, saláta-, karfiol-, borsó-, narancs-, citrommal voltak megrakva, de Tormaten és pimiertos (spanyol bors) is csillámlott elő az esparton-füből font kosarakból. Mások ezen teherhordó állatok közül tyúkok- és pulykákkal valának terhelve, vagy tojással tölt kosarakat cipeltek. A szerencsétlen szárnyasok lábaiknál fogva, párosan a számár nyergéhez kötve, fővel lefelé csüngtek, siralmas hangokat hallatva.

Kis karavánunk belőlünk, négy vadászból és egy szolgából állott; mindnyájan erőteljes öszvércen lovagoltunk, melyek egyik társunk, del Valle de San Juan gróféi valának. A legerősb öszvért szolgálknak engedték, mert ennek lovagján kívül még az útra szükséges készletet, valamint hat, foglyokkal telt kalickát kellett vinnie.

Utunk a Vegának Murcián fölül fekvő részén vezetett tova. Maga az út döcögős és annyira porral borított volt, hogy öszvéreink minden lépésre sűrű felleget vertek. A környező tárgyak mindamellet a szemre oly üditően hatottak, hogy könnyen feledtük az út rossz voltát. Az országút egyik oldalán széles vízárók vonult tova, milyenek ezrenként nedvesítik a Vegát; több mint 14 láb magasnád lepte azt el; a nád fölibe törnek az óriási fügefák és még ezeknél is magasabban emeli büszke koronáját a nyulánk datolyapálma. Az uttól balra magába a Vegába lehetett pillantanunk; sok helyt sűrű rózsagyepük takarták el virágaikkal az alacsony nádkunyhókat, melyekben a Huerta lakosai laknak. A kunyhók előtt többnyire magas, elágazott kaktusbokrok valának és a lakás körül szerteszét a kerthez hasonlóan mivelte földek terültek el. Ezek mindenemü zöldségek- és veteményekkel vannak bevetve, a melyek szorgalmasan öntözöttvén, évenként háromszoros-négyszeres aratást is adnak. Közül a földeken narancsberkek fekszenek, melyekben azonkívül még virágokat is tenyésztenek. A kertek rendszerint datolyapálmáktól körítvék, s majd minden kunyhó előtt is található legalább egy pár e szép fákból. A Vegát körítő hegyek egyikéről nézve, a völgy végtelen kerthez hasonlít, mely télen át is megtartja virító zöld mezét.

A levegő a rózsák és narancsvirágok illatával volt telve; az eper és fügefák minden ágáról a reggeli dalukat hangoztató madarak éneke zengett.

Sajátságos jelenség, hogy a bő táplálék dacára mit a Vega a madaraknak nyújt, azoknak csak

kevés fajta van ott képviselve; de ezek persze az egyedekben annal számosabbak. A pinyefajhoz tartozó madarak közül különösen a tengelic, kenderike, s leginkább a csicsörke pinye lakják a Huertát; a zenérek közül: a csalogány, különösen a kis nádi zenér; a poszáták vagyis kerti zenérek ritkák, ellenben igen gyakoriak a legyészek, kivált a muscicapa grisola s a kis sziklár. A fajokbani szegénységet onnan hiszem megmagyarázhatónak, hogy a Vega nagyon népes, és hogy oly madarak, mint a pacsirták és sármányok, s általán mindazon fajok, melyek földön költenek, a miatt nem fészkelhetnek ott kényelmesen, mert fészkeik a gyakori öntözés által elpusztulnának. Ez lehet oka annak is, miért nem találkozunk e nagy síkon sem mezei, sem tengeri nyúl, még kevésbé egér vagy más e nemű négylábu állat.

Körülbelül óra hosszat lovagolhattunk, midőn oly helyre értünk, hol az öntöző csatornák lassan-lassan ritkultak, és a Vega változtatta jellegét. A pálmák, narancs, granátalma és eperfák helyébe a szürke olajfa s a tuskés kaktus lépett. Ott, hol ezt a talaj megtúrta, az olajfák közt búza vagy árpa volt vetve vagy szőlő ültetve. Majd az olajfa-ültetvények is megszűntek, és a szőlőknek engedtek helyet; ez utóbbiakra árpavetés következett, és e gabonanemmel kezdődött az u. n. Campo.

Az ott uralkodó víz szűke miatt a Campo annyira különbözik a Vegától, mind ég a földtől. Míg ez utóbbi télen-nyáron üde zöld, a Campo az év nagy részén át szürke — és sivatagszerűnek tűnik föl. Csupán november végén, ha az eső megáztatta, s az elvetett árpa első levélkéi előtűntek, és azon ideig, míg ez sárgulni kezd, tehát február végeig lehet némi zöldet venni észre a Campon; marcius-, aprilis- és májusban ezer meg ezer mezei virág jelentkezik a berkekben, a szántóföldek közt, az utak mellett, és a hol csak árnyas helyek vannak.

A pipacs kiáltó pirossága egybevegyülten a székfű fehérségével, a zsálya sötétkékjével és a számtalan bogáncsvirág violaszínével: azt mutatja, hogy a természet a parlagra is képes virágszönyeg teríteni. Természetesen ez nem soká tart, mivel a nyári hónapok égető napja, sőt már május hava rövid idő alatt kiszárit minden virágot és más növényt. Hö sugarainak csak a bogáncs és a szívós levelű tomilló áll ellent. Junius elején a Campo már megint vízszegény, fanélküli sivatagnak látszik.

Sivárságának dacára a Campo faunája fajokban gazdagabb, mint a Vegáé.

A négylábu állatok közül itt a rókával nem rit-

kán találkozunk, gyéribben a nyullal és tengerinyullal, s itt-ott vadmacskával. A madarak közül a reznek-tuzok, vörös pusztai foglyok, a vadászhatók osztályából lakói e pusztá vidéknek. Azonkívül nagy számmal képviselve találjuk a karcisát és kivált a sziklárokat. A pinyefajhoz tartozók közül ugyanazokkal találkozunk itt is, melyeket a Vegánál megemlítettünk, noha itt nem találnak fészkelésre alkalmas helyet.

Majdnem két óra hosszat lovagolhattunk már a Campon keresztül, midőn egy kiszáradt esőszakadás medréhez, úgy nevezett Rambla-hoz értünk, és abban utunkat a hegyek felé tovább folytattuk. Diszesen virító oleanderbokrok boríták ez öblös utat, sötét leveleik és piros virágbokrétaik festői kinézést kölcsönözvén a pusztá hasadékos oldaloknak.

Délfelé üde forráshoz értünk, és mellette egy ráfüggő szikla alatt letelepedtünk, hogy gyümölcsből álló ebédünket elköltsük. Erre kiterítettük vastag gyapju ponchoinkat (takaró) és az árnyékban átszunyadtuk a napnak forró óráit.

Utunk most hegyes vidékeken vitt át, melyek pimiákkal (szegfűbors) és spanyolfüvel (espartogras) voltak benöve. Balkezünk felől emelkedett a meredek, kopasz Sierra de Espuna. Nem sokára falvak közelébe jutottunk, és olajfa-, szőlőtöke-ültetvényeket, és buzaföldeket pillantottunk meg. Estefelé Mula nevű fürdőhelyre érkezve, az ottani vendéglőben szánandó vacsorát kaptunk, de jó társaságra találtunk a fürdővendégek asztalánál, mint-hogy épen fürdőidény volt, mely itt aprilis- és májusban, meg september- és októberben szokott lenni. Fájdalom, az ágyakban nyüzsgött a bolha és poloska, melyek éjjeli nyugal munkát a legkellemetlenebbül megzavarták.

Más nap reggel már 4 órakor ismét nyeregben ültünk. Legközelebb egy nem igen sűrű, a spanyolok által encina — örökzöldnek nevezett tölgyfaterdön keresztül lovagoltunk a magasabb hegyek felé. Lassan-lassan eltűntek a tölgyfák, és a pimiáknak engedtek helyet. A hegyek esparto-füvel és rozmarin — meg demutkabokrokkal valónak borítva. Itt már olykor egy-egy császárfajd röppent föl előttünk, de mi a sajátképeni helységet, Sierra de Segurát, kívántuk elérni oly hamar, a mint csak lehet, s ez okbul nem késlekedtünk vadászásukkal. A kilátás egyre festőibb lett, és délfelé megpillantottuk utazásunk célpontját, Caravaca városkát.

Elértük Quipar folyócska termékeny völgyét, és egy árnyas fügefafa alatt megszálltunk, hogy étkezzünk, és a hő déli órákat eltöltsük. A Quipar a Segurába ömlesztí vizét, de annak kétharmadát a

völgyben művelt Huerta öntözésére kell átadnia. Alig kezdtük meg étkezésünket, a mint egy szén-nel megterhelt szamar-csapat érkezett a hely szí- nére, melyek hajcsáraik által Murcia felé hajtat- tak. A szénégetők megállapodtak, és kérdezőskö- désünkre válaszolák, hogy mi Caravacát éj előtt el nem érjük, mivel a távolság egész odáig hat órát tesz. Midőn barátunk Casa de Campo-ja után kérdezősködtünk, és ők megtudták, hogy az amo (birtokos) saját képében köztünk van, mindnyájan leemelék széles barna kalapjaikat, és úgy ismertek meg magukat, mint Don Santjago bérlői. Igen örültek, hogy urokat megismerhettük, mert ez ideig még soha sem látták, noha már több mint tíz éve szolgálatában állottak. Közülök egy fiatal izmos siheder, Pepe (José) nevű, tüstint ajánlkozott, hogy visszafordul, és nekünk a Casa de campohoz vezető legközelebbi utat megmutatja.

Három óra körül ismét fölültünk és a maga- sabb hegységnek tartottunk. A fák sűrűbben tűn- tek fel és végül meglehetősen sűrű gyantás-fenyőer- dőn lovagoltunk át. A mint sötétedni kezdett, elér- tük valahára utazásunk célját, barátunk mezei lakát, s így a festői Sierra de Segurában lettünk volna. A ház ajtajánál megjelent a bérlő égő szu- rokfenyő szilánkkal kezében, mialatt fiának fárad- ságába került a nagy komondort visszatartóztatni, mely nekünk a bemehetést kérdésessé akarta tenni. A bérlő valamint családja a legélénkebb örömet tanusíták, a mint urokat megpillantották, mert az, noha minden évben előre tudatta látogatását, mos-

tanig még nem volt nálok. Pár erőteljes legény vette gondjai alá öszvéreinket, míg a szénégető, mint képzett vadász, a foglyok ápolására ajánl- kozott.

Beléptünk a háziur számára föntartott szobákba s nem kevésbé bámultunk rajta, hogy azokat izlé- sesen és lakályosan berendezve találtuk, minthogy a spanyol nemesek mezei la kai többnyire fölötté kényelmetlen kunyhók szoktak lenni. Sancho Pan- za barátunk meglepetésünkön gyönyörködött és kért, tennök magunkat kényelembe. Nem sokára élénk tűz lobogott a márványparkányszattal ékesi- tett kandallóban és a szobát kellemes meleggel árasztá el. A Sierrában még hideg volt, legalább mi itt 4000 láb magasan a tenger színe fölött a kályha melegét nem nélkülözhattük.

Mig mi hálószobánkban átöltözködtünk és a fegyvereket kiraktuk, a bérlőnek fekete szemű, karcsu leányai asztalt terítettek és izletes vacsorát hordtak föl számunkra. Sancho pajtás pedig falre- keszből néhány poros üveg xeresi bort vett elő, melyek, bizonyolgotása szerint, legalább húsz évig nyugodtak ott, mivel ily huzamos ideig nem jött e jószágára.

Fogoly madarainkat jól tartottuk és salátát is kaptak — a zöldségeledel az ivóvíz helyét pótol- ván náluk — és most karban kezdék pipegve csal- hangjokat hallatni, mit a spanyolok „éneknek“ ne- veznek.

(Vége következik.)

Dr. Brehm Rajnold.

Török urak magyar levelei.

II.

Olaj bég levele 1675-ben Földváry Mihályhoz és Mocsárinéhez.

Külső cím: „Korponán lakozó nemes Földvári Mihálynak, és Fülek várában lakozó Mocsárinének asszonynak kezekben adassék ez levelem becsü- lettel. (P. H.)

Minden hozzám illendő barátságos szolgálatomat a szomszédságban kegyelmeiteknek Földvári Mi- hály uram, Mocsáriné Borka asszony, isten kegyel- meteket az új esztendőnek forgásában éltesse.

E levelem által kellek mostani szomszéd ur barátom és Mocsáriné asszonyom kegyelmeitek, hogy ilyen alkalmatossággal kültem és bocsátom istvánházi jobbágyuk felől, hogy kegyelmeiteknek valami kegyelem legyen mellettek a somma felől,

mert én is szomszéd ur barátom, három esztendő szabadságban tartom, mely pusztahelyet megszáll- lának, azért kegyelmeitek is illendő engedelem- mel és jó véggel (kérjük,) bocsássa kegyelmeitek el e bizonyos emberönket, hogy ők is szegények ott az Istvánházi földet bizvást szállhassák és lak- hassák, mert szomszéd jóakaró barátom ez földnek nem sok hasznát vesszük, hanem a jobbágyinak vennénk szegényeknek, ha helyben maradnának, azért kegyelmeitek annak is voltáért és megszállá- sáért irgalmassággal és jó akarattal legyen kegyel- metek, mellettek pedig kegyelmeitek is illendő ol- talommal is legyen hozzájok, azonkívül pedig, hogyha olyan nagy ura támadt volna, vagy ass- szony, vagy gyermek, vagy közönséges, tehát le- velet adjon kegyelmeitek róla, mert félnek szegé- nyek, hogyha valami olyan nagy ura támadna, mi-

képen a kürtieknek, hogy Ragályinak három marháját elhajtották, őket az ilyen állapoton, hanem kegyelmetek, hogy bizvást szállhassák ők is, és lakhassanak, ennek utána hadd tudják minden ember: mi leszen a summa, mind a körül (kiről) írott leveleket adjon kegyelmetek róla.

Ezek után isten éltesse kegyelmeteket 1675. Kegyelmeteknek jóakarója, Szónok várának, a nemeseknek jó gondja viselője és főispánja, a nagyságos „*Olaĵ Bég.*“

(E levél, bárha 24 évvel később kelt, nincs oly tiszta és értelmes magyarsággal írva, mint az előbbi.)

III.

Kis-Zellő faluban (Nógrádban) van egy part, mely várhegynek neveztetik, s most is kitetszik, hogy ez hajdan, hazánk veszedelmes időszakában, árokkal körülvett menedékhely volt. E menedékhelyet egy jeles írónk a husszitáktól elhagyott helynek állítja, míg más irományok a törökök vigyázó helyének mondják.

Ha visszatekintünk az 1667-dik évre, látni fogjuk, hogy a törökök uralma alatt e hely is sokat szenvedett, s hogy a most várhegynek nevezett tér akkor lehetett a lakosok menedékhelye.

Hogy mily szomorú állapota lehetett a szegény adófizető népnek, s hogy mily viszonyok közt lehettek a birtokosok? elgondolhatjuk, ha az alábbi okiratból látjuk, mikép még a spájok is „földesuraknak“ nevezték és nevezteték magukat. De másrésről jellemző ezen irat azért is, mert ebből is kitetszik, hogy nemcsak a főbb tisztségeket viselő, de az alsóbbrendű törökök is minden alkalommal használták nyelvünket.

Maga az okirat így szól:

„*En Muharim és Murtaĵán* spájok adjuk tudtára mindeneknek, a kiknek illik, hogy megalokodtunk *Bene Andrással* esztendőről esztendőre két ezüst tallérban, egy ló-puskatokban, két korsóban, egy nadrágnak való posztóban, és így, ha ő keme esztendőről esztendőre megadja, azért ő keme bizvást Kis-Zellőben, másutt is bizvást, maga cselédestül lakhatik, azért mi is reá feleletünk az: mi török pártunkról nem leszen bántása, ne féljen senkitől, csak az istentől. Datum Szécheny-várban, die — Anno 1667. — Mi kis-zellei földesurak: *Muharim* spájja, *Murtaĵán* spájja.“

(Szent-Iványi Bogumér levéltárából.)

Közli: **Tallian Gyula.**

Egy hét története.

(Ápril 22.)

A naptár és a természet nem tartanak mindig egyenlépést. Néha meghasonlanak, s az egyik csúfá teszi, gúnyolja, kineveti a másikat. Így volt most is a tavasz kezdetén. A naptár már hetek előtt mosolyogva jelenté: itt a kikelet; míg a természet ugyanakkor mogorván csikorgatta fogait, s ezer meg ezer nyelvet (vastag jégcsapokat) nyujtogatott, mintha ki akarta volna csúfolni a szegény naptárakat, melyek évről évre oly pedantul pontosak, mint a jó órák, s mégis gyakran oly hibásan mutatnak, mint a legroszabb órák.

Az idei tavasz nagyon kérette, hivatta magát, mint valami makrancos művész, ki tudja, hogy bolondulnak utána. Hiába zaklattuk zephir-susogásu versekkel s ibolyaillatu tárcákkal; ő nem jött, hanem annál jobban elbújt a függönyök mögé. Nem akarta hétköznap tartani diadalmi bevonulását, várt egy szép ünnepnapra, minő csak egy van egy évben.

S végre eljött *husvét hétfüje*, a piros tojások, jó kedv, népmulatságok és kirándulások ünnepe, s ezekkel együtt ő is megjelent, kiterjesztve aranyos szárnyait az egész természetre.

E napon át az egész főváros — a folyam mindkét partján — egy folyvást sürgő-forgó hangyabolyhoz hasonlított. Délig a templomokba hullámozott a sokaság, délután a szabadba. Az utcák minden ponton, s kivált az egyházak körül, érdekes látványt nyujtottak, s a hétköznapok mozdulatlan merev boltkirakatai helyett a mindenütt alá s föl tarkáló eleven szép kirakatokban gyönyörködhetünk, kik sétálva hordozták végig magukon a tavasi divat élénk színeit, a kacéran lebegő szalagokat, uszályos selymet, aranyos csipkés fejkötőket, tollas, fátyolos kalapokat, ékszereket, s a fényűzés tömérdek és drága haszontalanságát.

Délben a redoute kisebbik terme volt egy nagy diszes társaság gyűlhelye, hová a jótékonyság és művészet (melyek most rendesen karonfogva járnak) hívták meg a közönséget.

A *nőegylet* tartá tavasi hangversenyét — szemgyógyintézete javára.

Toujours concert! fogja mondani némely olvasónk, ki ez idény alatt a főváros történeteiből alig hallott egyebet, mint a zenei előadások zengő-bongó viszhangjait. Azonban bármit mondjon is

ezúttal még se mellőzhetünk oly hangversenyt, mely nem csak élvezet nyújtott, hanem valódi meglepetést is.

A futkosó hír, mely mindenüvé betekint, s a kulcslyukon is átbúvik, mint valami kopogó szellem, hogy kifecsegye a magánköri kedves és kedvetlen titkait, sokat tud beszélni előkelő műkedvelő hölgyekről, kik gyönyörűen énekelnek oda haza, de kik — valószínűleg az emberek nyugodalma végett — folyvást véka alatt ragyognak, mint a rejtett mécsék. *Dadányi-Joannovics Eufrozina* asszony nevét azonban a hír mindez ideig megkimélte. Udvarias akart íranta lenni, hogy meg ne csorbítsa azt a meglepetést, melyet e műkedvelő nő okozott föllépésével.

Miért ne vallanók be, hogy a műkedvelők — nálunk is, mint másutt — nem igen költenek föl nagy várakozásokat. Leginkább a kíváncsiságot érdeklik, mely szeret mosolyogni a járatlanság kedves tapogatózásain, s leginkább a hírlapírókat izzasztják meg, kiknek ilyenkor kötelességük egy csomó üres bőkot osztogatni ki. Hiába, a jó szándékot épen úgy jutalmazni kell, mint rendes estén a művészet sikerét, s a tárcaíró kénytelen nagy fejtöréssel szedegetni össze a kicsiszolt phrasisok pávatollait, hogy oda aggassa néhány érdekes, többnyire nagyuri név mellé.

Szerencsére ezuttal nincs szükség ily áldatlan munkára. Oly műkedvelő hölgygyel találkozáink, ki elbájolt, meglepett, s a kit — ez a legnagyobb ritkaság — azért tapsoltak meg, mert e kitüntetés valóban megérdemelte.

Dadányi-Joannovics Eufrozina asszony az egyik gráciának (a legvigabbnak) nevét viseli, s ezenkívül mind a háromtól kapott valami ajándékot. Nemes magatartású nő, ki olasz jellegű arcával, sötétén égő szemével, fekete hajával, melynek színét az oda tűzött piros rózsák még jobban kiemelik, s diszes fekete-fehér öltözékével azonnal magára vonja minden szem figyelmét. A szép nő e diadalát egyszerre minden arc mosolyogva tükrözi vissza. De ő több, mint szép nő, — bátran ki lehet mondani, hogy ő igazi tehetség.

Hallottunk tőle egy olasz dalt (la Malinconia), melyet Soupper Jenő urral oly tisztán, benső melegséggel s a lyrai érzés egész bájával énekelt, hogy ha ránk lett volna bizva az idej műkedvelő hölgyek közt választani, habozás nélkül fejére tettük volna az idény koronáját. Egy pár magyar dalt szintén szívéből adott elő, de legjobban kitünt ama nagy áriában, melyet Gluck „Orpheus“-ából választott. E tragikai jellemű áriát oly biztos és szerencsés színezéssel éneklé, mely bármely

művésznőnek is dicséretére vált volna. Eszünkbe jutott, hogy hányan, de hányan ostromolják reszkető trillákkal, erőszakolt hangokkal és kétségbeesett kiabálásokkal azt az operai Olympot, melyet e műkedvelő hölgynek oly könnyű lenne elfoglalnia. Ő a legszebben csengő, hajlékony hang, erős kifejezések, szív és izlés kíséretében tarthatná meg ott akármelyik este diadalmi bevonulását. Mint tapsolnók valamennyien, midőn ez érhekes jelenség valamely hitregei, ó-történeti vagy regényes jelmezben lépne elénk!

Éneke hatását ezuttal nevelte az is, hogy a szöveget a legtisztábban ejtő ki, s így még inkább megítélhetük, mennyire hatalmában áll a kifejezések ereje. E dal egy kedves halott fölötti elégia, mely vad kétségbeesésben tör ki, s reményt veszítve kiált föl, hogy nem bizik többé sem égben, sem földben, sem az istenben. Mily gyönyörű mély hang volt az, melylyel az isten hitében való e megrendülését fejezte ki; valóban, mintha azzal sőtétre festette volna a levegőt.

Az ember örvend, midőn a művészetek mai hanyatlása mellett találkozik egy nővel, ki egy-két hanggal — melyben nem csupán csengés van, hanem a szív heve és az izlés nemessége is — meghatja és tapsokra készíti. Éljeneink és tapsaink közt szinte szerettük volna oda kiáltani: „menj a színpadra és hódíts!“ Ámde ki tudja, mily családi kötelek, mily viszonyok és nézetek állnak e hivatott lélek és a színpad közé válaszfalul.

Annyi bizonyos, hogy *Nákó-Gyertyánffy Lilla* grófnő magyaros zongorajátéka óta egy műkedvelő nő sem lepte úgy meg a pesti közönséget, mint *Dadányi-Joannovics* asszony lélekteljes éneke, melyet szeretnénk minél többször hallani.

A hangverseny többi része: a pest-budai dala, öszhangzó énekei, Soupper ur kitünő dalelőadása (Göthe „Tündérkirálya“ Schuberttől), b. Vay Lénárt hegedü-ábrándja a „Troubadour“-ból, s mindezek fölött *Feleki-Munkácsy Flóra* asszony megragadó szavalata, („Hölgyeinkhez“ Jókaitól), e hangversenyt a legérdekesebbek egyikévé tették.

Midőn a redout-épületből kiléptünk: a vén Gellérthegy oldala már tele volt nagy fehér sátrakkal, hol enni és innivalókat árultak, s nagy néptömeggel, mely a legváltozobb csoportokban játszott, futkározott, dalolt, nevetett, dobálózott almával, csemegékkal, s szeszélyesen bonyolódott összevissza. Régi hagyományos szokás e husvéthétfői népi ünnep a Gellért-hegyen; de néhány év óta az idő csak ritkán kedvez ez eredeti népmulatságnak, s rendszeren eső, hideg és szél döntőgeti föl a sátrakat, s kergeti szét a mulatni jött embereket.

Most gyönyörűen sütött a nap, s a vén hegy, mely szinte roskadozni látszik a tetejébe épített nagy erősség alatt, minden erejét összeszedte, hogy egy kis zöld szőnyeget terítsen azok lábai alá, kik sűrű rajok gyanánt az idén is elmentek öt meglátogatni, s szomorú, csöndes magányát néhány órára fölvidítani. Tömérdeken hemzsegték rajta, s a zaj oly nagy volt, hogy áthallatszott a pesti partokra. Gyermekek zsvajva, lányok és legények jókedvű nevetése, az enyelgő játékok lármája, vidám dalok, közbe-közbe egy-egy regényesebb állapotba jutott suhanc kurjogtatása, s a koronkint földurrogó puskalövések egész sajtáságos harmoniává olvadtak. Mily kevés kell e munkás iparos népnek, hogy öröme a legmagasb fokra hágjon! Csak egy kis szépen sütő nap és egy darabka zöld pázsit! aztán megvan mind az a jókedv, élénkség és öröm, mit ily zavartalan színben hiába keresnénk a dísztermek fényes csillárjai alatt, s a drága virágos szőnyegeken.

E napokban nyitották meg a *császárfürdőt* is; e napon tartá az Orczy-kertben Suhr lovarda-igazgató is látványos versenyeit, hol — a mint hallottuk — legérdekeseb volt a csikós-pósták ver-

senyése; e napon volt a városliget is színig tele kocsikkal, omnibuszokkal, sétáló, csónakázó, evő, ivó néppel, a körjátékok nagy dobszós és réztányéros lármájával, mindenünnen fölarsógó zenével, és mindenek fölött — porral.

Még rem mondhatjuk: megyünk ki a *zöldbe*, mert még csak alig fakadnak a fák; de azt már elmondhatjuk, hogy megyünk ki a *porba*, mert ez annyi van, mintha csak a nyári aszály napjait élnők.

Vizet! kiáltják már is a szomju föld, a poros utak, a tónak szárazon álló nagy középágya, és minden ember, ki itt üdülést keres és tüszkölést kap.

Az isten nekünk adta jó kedvében a szárazföld legszebb, legnagyobb folyamát, és mi mégis a világon a legroszabb vizet iszszuk ide benn, és a legtöbb port nyeljük az utcákon és oda künn! És ez így fog lenni tán mindaddig, míg egyszer a tüdővészben korán elhaltak árnyékai föl nem kelnek, és meg nem kísértik a város atyáit, kik a multságok köcsarnokára legközelebb majdnem egy milliót költöttek.

Vadnai Károly.

Uj d o n s á g o k.

— (*Londonból gyász hír érkezett hozzánk,*) ugyan is Szabó Imre, ismerői körében általános becsülésben részesült hazánkia, ott april hó 11-dikén, életének 45-dik évében hunyt el s 13-dikán temetett két év előtt meghalt testvére, Szabó István mellé. Legyen könnyű fölötte az idegen föld hantja!

— (*Szarvadyné Párisban*) a Pleyel-teremben e hó 11-dikén oly remek hangversenyt adott, a melyet a francia műértő közönségnek még ezen jeles művésznőtől is alig volt alkalma hallani. Tudósítónk szerint Szarvadyné önmagát látszott fölülmulni. A tömött teremben feles számmal valának jelen a művészek, mint Thomas, Berlioz akadémiai tagok, továbbá Heller, Schulhoff, Reményi sat., aztán ott volt még a bírálók és levelezők serege is.

* (*Mai számunk költeményére,*) mint a korán elhunyt Zilahy Károly nemsokára megjelenendő műveiből közölt mutatványra, figyelmeztetjük olvasóinkat. Egyszermind megemlítjük, hogy Zilahy Károly Gerendaynál szürke márványból készült sirköve a napokban állítottott föl, s egészen hasonló alaku legjobb barátjának, Bajza Jenőnek sirem-lékével.

* (*A magyar akademiának*), palotája építésére gr. Schönhorn Ervin, gr. Festetich Tasziló, s Wenckheim Krisztina grófhölgy két-kétezer forintot, gr. Festetich György pedig pótlólag 3000 frtot ajándékozott.

* (*A szegedi kaszinó*) utóbbi választmányi ülésében Deák Ferencet, b. Eötvös Józsefet, Klauzál Gábort és Trefort Ágostont tiszteletbeli tagokká választotta.

* (*A magyar biztosító társaság*) 3000 frtot adományozott a magyarországi s erdélyi inségeseknek. Ez utóbbiak számára gr. Mikó Imréhez ezer frtot küldött; ezenkívül az árvai szükölködőknek 800, a mármarosiaknak szintén 800, az ungiaknak pedig 400 frtot juttatott.

* (*Az erdélyi inségről*) folyvást szomorú tudósítások érkeznek. Nyulás oláh községből például azt írják, hogy a nép minden igás marhájából kipu sztulva, eke helyett kapával kénytelen elkészíteni földjét, hogy gabonát vethessen bele.

* (*Szép adomány.*) Tury Sámuel, temesvári ügyvéd a szoboszlói ref. iskolának 800 ft. értékű könyvgyűjteményt ajándékozott.

* (*A nemzeti muzeum*) számára Tóth Kálmán mérnök Brasiliában több ezer darabból természeti

gyűjteményt állított össze. E derék hazánkfia az éghajlat kedvezőtlensége miatt már visszatért hazájába.

* (*Eljegyzés.*) Gr. Wenkheim Krisztina, kit Magyarország leggazdagabb árvájának szoktak nevezni, jegyet váltott az ifju Nádasdy Ferenc gróffal; az egybekelés, mint írják, 1867-ben lesz.

* (*A névmagyarításért folyamodókat*) figyelmezteti a helytartótanács, hogy folyamodványait ne közvetlenül, hanem mindig a helytartótanács utján intézzék a m. k. udv. kancelláriához.

* (*Zenélő óra.*) A marcvásárhelyi piaci kutat Birlí László pesti órásmester uj és diszes alakban szándékszik újra építeni, zenével ellátva és nyolc órával, a mely egyszerre mutatandja, hogy ugyanazon időben hány óra van Pesten, Bécsben, Párisban Londonban, Bukarestben, Konstantinápolyban, Mexikóban és Marosvásárhelyen. A diszes kutat a marosvásárhelyiek állíják.

* (*Gr. Széchenyi Béla*) Algirből, hol oroszlánvadászatokban vesz részt, egy darab oroszlánhust küldött Pestre a nemzeti kaszinónak. Furcsa ajándék.

* (*A margittai postalegényt*), mint az Érmellékről írják, rablógyilkosok megölték, s a nála levő 2200 ftnyi állampénzt elrabolták.

* (*Önkénytes amazon.*) Duna-Szerdahelyen egy férfiruhába öltözött leány akart fölcsapni katonának. A vizsgálatnál kiderülvén, hogy nem férfi, persze elutasították. Több évig mint ilyen kocsiszkodott Komárommegyében, s jól viselte magát. A szolgabíró most eltiltotta a férfiruha viselésétől.

* (*A balatonfüredi fürdő-idényt*) május 15-én nyitják meg, s e megnyitásra többek óhajta folytán Pestről kéjvonatot terveznek 200 személyre.

* (*A Duna*) a mult napokban igen magasra nőtt, s áradással fenyegetett. Most már azonban nem lehet veszélytől tartani.

* (*Egy bécsi színészt*), mivel „Cajus és Sempronius“ című, a magyar-osztrák viszonyokra célzó színmű előadása alkalmával Schmerling államminisztert igyekezett ábrázolni, nyolc napi fogságra ítélték.

* (*Belgrádon Suck Róza*) gordonkaművésznő egy udvari hangversenyben meglepő sikerrel játszott, s annyira megnyerte a fejedelemtől tetszését, hogy ez elismerésül brillánsokkal rakott drága melltűvel ajándékozta meg.

* (*III. Napoleon szakácsa*), kinek minden ételt előre meg kellett ízlelnie, miből a császár evett, hirtelen meghalt.

* (*Bölcs bírák.*) Posenben a rawitschi börtönből egy élethossziglan tartó fogságra ítélt bűnös meg-

szökvén, midőn újra kézre került, az ottani törvényszék még kilenc hónappal megtoldá fogsága idejét!

* (*Szemüveges ló.*) Philadelfiában egy elvénült lónak gazdája szemüveget készíttetett, s azóta, ha igaz, az állat újra biztosan és büszkén lépdel.

* (*A nápolyi eskirály*) Morvaországban egy millió ft. értékű uradalmat vásárolt. Londonba is készült költözni.

* (*Az orosz trónörökös*) betegsége veszélyes fordulatot vett; már a halotti szentségeket is fölvette. A cáer Sz.-Pétervárról Nizzába hozzá utazik, s hirtelen Párison keresztül megy oda.

* (*A görög király*) Konstantin orosz nagyherceg 14 éves leányát veszi nőül. A nászt a hercegnő gyöngye életkora miatt jövő évre halasztották.

* (*Napoleon algiri utja*) apr. 26-ára van kitűzve. Az előkészületek lassan folynak, de még sem bizonyos, nem halasztják-e továbbra. A császár 4—5 héttig lenne távol Páristól. A kormányt ezalatt Napoleon herceg vagy Eugénia császárné fogja vezetni.

* (*A világ legnagyobb vasúthídja*) Angliában fog épülni Chepstow mellett a Severn folyamán. Hossza harmadfél angol mérföld, vagyis 13,200 angol lábnyi leendő, magassága pedig olyan, hogy 122 lábnyi árboc hajók szabadon fognak járhatni alatta.

Képtalányok.

ik

ik.

(Megfejtésük a 18-dik számban lesz.)

— A mult számunkban közlött képtalány értelme ez: „Zöld vetés közt énekel a pacsirta.“